

ВІДЗИВ

офіційного опонента – кандидата філологічних наук, доцента

ПОЛЯРУШ НІНИ СТЕПАНІВНИ

про дисертацію Талабірчук Оксани Юріївни

«Проза Івана Яцканина: проблематика, поетика»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата

філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література

Культурно-історична ситуація кінця ХХ – початку ХХІ століття, характерним для якої є введення у науковий обіг невідомих раніше текстів, активізація модерних методів дослідження художніх творів, викликала потребу написання нових праць, спрямованих на повноту відображення українського творчого процесу. Мова йде про наукове осмислення українського літературного процесу за межами України, зокрема про сучасну українську літературу Словаччини, яскравим представником якої є І. Яцканина.

Тема збереження пам'яті роду, традиції і культури Батьківщини, національної ідентичності об'єднує українських митців Словаччини з літературою материкової України – Василя Шкляра, Галини Пагутяк, Дмитра Кешелі та ін.

Актуальність обраної теми. У межах цього напрямку органічно вписується дисертаційне дослідження Оксани Талабірчук, присвячене прозі Івана Яцканина – прозаїка, публіциста, головного редактора літературно-мистецького та публіцистичного журналу «Дукля», дитячого журналу «Веснянка», перекладача, голови Спілки українських письменників Словаччини. За своїми проблемно-тематичними та естетичними вимірами мала проза та повість «Ангел над містом» І. Яцканина становлять самобутню сторінку української літератури ХХ – початку ХХІ століття, репрезентуючи його як митця, який глибоко й уважно досліджує дійсність, втілюючи її актуальні проблеми у відповідну жанрово-стильову форму.

Видані автором новели, оповідання, повість створювали резонанс у читацьких колах та в середовищі критиків і літературознавців як Словаччини, так і України. Характерною рисою наявних праць є переважно їх оглядовий характер. Глибокою зосередженістю на тематиці, жанровій та нарративній природі, системністю та цілісністю дослідження вони не відзначаються. Зважаючи на це актуальність рецензованої роботи є обґрунтованою.

Рецензовану дисертацію виконано на кафедрі української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Обрану тему роботи узгоджено з кафедральною комплексною темою «Шляхи оновлення української літератури в її історичному розвитку» і відповідно затверджено на засіданні Бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та художня література» при Інституті літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України (протокол № 2 від 5 травня 2011 року).

Своєрідний художній стиль І. Яцканина зумовив обрання дисертанткою культурно-історичного, проблемно-тематичного та естетичного методів дослідження, а також використання елементів біографічного методу для дослідження зв'язку творів письменника із життєвою долею та особливостями світогляду. Умотивованим є послугування порівняльним методом, психологічним та філософським підходом до аналізу творів. Відсутність спеціального комплексного дослідження творчого доробку І. Яцканина, його періодизації, особливостей індивідуального стилю з урахуванням специфіки літературного процесу Словаччини II половини XX – початку XXI століття, зумовило наукову новизну дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Структура роботи зорієнтована на реалізацію мети та чітко визначених завдань, вона має три розгалужених розділи і відповідає встановленим вимогам.

У *Вступі* дисертантка максимально об'ємно формулює мету і завдання свого дослідження задля якнайповнішого висвітлення проблематики та поетики творів І. Яцканина, подає детальний аналіз літературознавчих праць художньої спадщини письменників, визначає об'єкт, предмет роботи, наукову новизну.

У першому розділі – *«Творчість Івана Яцканика в контексті українського літературного простору Словаччини кінця ХХ – початку ХХІ століття»* авторка звертається до культурно-історичних передумов розвитку української прози Словаччини другої половини ХХ – початку ХХІ століття, намагаючись з'ясувати місце І. Яцканина та характерні риси його творчості в літературному контексті доби.

Уважний аналіз дисертанткою літературознавчої, перекладацької та редакторської діяльності І. Яцканина дає можливість визначити особливості світогляду митця, творче обличчя якого знайшло найповніший вияв у художній прозі «сільського спрямування». В окремому підрозділі (1.3) О. Талабірчук зважено й аргументовано здійснює огляд критичних та наукових розвідок, присвячених творчості І. Яцканина. Нею з'ясовано, що в полі зору дослідників довгий час перебував в основному тематичний спектр творів письменника без поглибленого їх аналізу в літературному контексті доби.

У другому розділі роботи *«Материк духовності в художньому осмисленні Івана Яцканина»* здійснюється аналіз новел, оповідань письменника, його повісті «Ангел над містом», окреслюються їх ідейно-тематичні виміри, визначаються жанрово-стильові й поетикальні особливості. Слушною є думка молодшої дослідниці у визначенні ключової проблеми прози І. Яцканина, в основі якої «лежать притаманні українському етносу архетипні поняття землі та дому». Увагу дисертантки привертає ціла низка новел та оповідань («Земелька», «Копали студню», «І духові твоєму»), в яких розкрито національний спосіб життя прашівських українців як частини великої української нації.

У сучасному українському літературознавстві проблема національної ідентичності в художніх текстах на особливому місці як соціологічна і філософська, міцно пов'язана своїм внутрішнім змістом з пошуком відповіді на питання про те, чим у світобудові є сама людина. Актуальною вона є, на думку дисертантки, для творів І. Яцканина. Зокрема, переконливою тут є думка про те, що проблема національної ідентичності набула нового звучання в повісті із символічною назвою «Ангел над містом». Цікавими вважаємо роздуми авторки опонованої роботи над заголовком повісті, де образ «Ангела над містом» символізує Київ – духовний центр України, а відтак української ментальності.

Третій розділ дисертації *«Екзистенційно-антропологічні шукання Івана Яцканина»* знайомить з творами письменника екзистенційної проблематики. Увага дисертантки зосереджена на дослідженні специфіки художнього втілення мотивів самотності, втечі, смерті та кохання.

Для комплексного виокремлення естетичних позицій письменника О. Талабірчук вводить його твори у порівняльний контекст із творами І. Чендея («Тестемент», «Син» та ін.), Є. Гуцала («Що ми знаємо про любов»), відзначаючи ті особливості поетики, які слугували для І. Яцканина творчими орієнтирами.

Особливо цікавими видаються ті сторінки роботи, де мала проза І. Яцканина інтерпретується з позицій філософського екзистенціалізму. Це твори, у яких домінуючими є мотиви самотності («Гіркий смак пищавки», «Скрипка», «З хреста зняті»), втечі-самотності («Асфальтовий хлопець», «У фатальному коловороті»), смерті («Смуток сховався у куток», «У ліжку небіжчика»), батьковбивства («Графік смерті») та ін.

Оксана Юрїївна правильно підмічає, що наскрізний у творчості письменника екзистенціал самотності є визначальним для типу героя психологічно напруженого, який на духовному рівні пов'язаний з рідним простором, тому й перебуває в постійному русі повернення до свого коріння.

Безперечним позитивом третього розділу й усієї роботи є добре прочуття автором свого героя, його міцного зв'язку зі своїм корінням.

У *загальних висновках*, як, врешті, й у висновках до кожного розділу, О. Талабірчук зуміла узагальнити основні положення дисертації, послідовно й аргументовано довести, що Іван Яцканина належить до найталановитіших та найплідніших представників української літератури Словаччини кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Отже, наукові результати дослідження є аргументованими. Здійснено фаховий аналіз обраної проблеми з урахуванням поглядів авторитетних учених. Дисертантка виявила вміння аналізувати поступове зростання майстерності письменника в жанрі новели та оповідання, змогла спостерегти його творчу еволюцію. Вона фахово підходить до цілісного і системного окреслення проблематики творів І. Яцканина, особливостей поетики.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів визначається актуальністю та маловивченістю обраної проблеми, і тому положення, які висунуто в роботі, знайдуть застосування при написанні аналітико-синтетичних праць з історії української літератури, суттєво доповнять уявлення про специфіку українського літературного процесу Словаччини кінця ХХ – початку ХХІ століття, увиразнять концепцію розвитку національного письменства.

За темою дослідження опубліковано 14 статей, з них 9 – у фахових виданнях України, 5 – у закордонних виданнях.

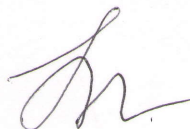
Проте матеріал роботи дає підстави для зауважень, міркувань та полеміки. У зв'язку з цим хочу наголосити на таких позиціях:

1. Робота значно виграла б, якби дисертантка глибинніше торкнулася проблем композиції, художнього ритму, часу, простору, естетичних принципів розгортання сюжету, наративної стратегії творів, художнього мовлення.

2. Вважаємо, що думку про неореалізм як стильову домінанту творчості І. Яцканина варто було би окреслити рельєфніше, більш аргументовано.

У цілому рецензовану роботу слід визнати завершеним фаховим дослідженням. Висловлені зауваження та побажання не применшують його ваги. Дисертація О. Ю. Талабірчук є самостійною, актуальною, позначеною науковою новизною, теоретично і практично вагомою. Автореферат відбиває ключові концепти й вірогідні висновки дисертації, що відповідає вказаній спеціальності. Маємо підстави ствердити: дисертація Оксани Юріївни Талабірчук «Проза Івана Яцканина: проблематика, поетика», подана на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література, відповідає існуючим вимогам до праць такого типу, а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
української літератури
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Н. С. Поляруш

